

queos mortis, ut non sentiam vite luxuriantis mortifera blandimenta, ut non obstupescam ad sensum libidinis, ad æstum avaritiæ, ad iracundie et impatientie stimulos, ad angores sollicitudinum et molestias curarum. Moriatur anima mea morte iustorum, et nulla illam illaqueet fraus, nulla oblectet iniquitas. Bona mors, quæ vitam non aufert, sed transferi in melius: bona, qua non corpus cadit, sed anima sublevarur; verum hæc hominum est. Sed moriatur anima mea morte etiam (si dici potest) angelorum, ut presentium memoria excedens, rerum inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed et similitudinibus exuar, sitque ei pura cum illis communicatio, cum quibus est puritatis similitudo: » ita S. Bernardus. Ad hoc igitur aspirandum, ut mentem puram tranquillamque habeas, et lectum sponso cælesti dignum efficias, ille enim non in spinis imperfectionum, neque inanitum tribulis sollicitudinum, sed in sanctarum florum suavolentibus cogitationum requiescere, et cælestium habitus desideriorum foveri nec non bysso puritatis involvi amat: quo magis in his profeceris, eo perfectius et diutius ejus aspectu et amplexu perfruëris.

Vers. 15.

15. AUT CUM PRINCIPIBUS QUI POSSIDENT AURUM, ET REPLENT DOMOS SUAS ARGENTO. — Eandem adhuc sententiam illustrare pergit et amplificare, divites et opulentes ex aliis potentie et copiarum speciebus, presertim auri et argenti, describens, quibus illorum domus replentur ac resplendent, quæ propterea doctus a divino Spiritu vates gloriam domus ingeniosissime appellat dicens *Psal. XLVIII, 47*: « Ne timueris, cum dives factus fuerit homo, et multiplicata fuerit gloria domus ejus; in cujus loci expositione merito exclamat Chrysostomus: O egregiam sententiam! quæ, inquit, philosophiæ doctrinam omni studio complectendam induxit: non dixit *opulentiam divitum* et splendidissima ornamenta, quibus ædes magnificentissime instruntur, esse gloriam hominis, sed *gloriam domus*: nam stragule vestes, aurea mensa, pieturæ exquisite, fontes, aquæductus, ornata cubilia, et alia hujusmodi, decora sunt *domorum*, non *dominorum*: quid enim illis conferet, quod aurea sint columnarum capitella, si ipsi caput luteum habeant, et stultitia aut pravis opinionibus ut fulgine tinctum et deforme? Vide hæc fusius longa oratione vere aurea a S. Chrysostomo, deducta, ubi pulchre ostendit non aurum et argentum, sed virtutes veras esse hominis divitias, quippe quæ solæ ætiam post mortem nobiscum perennant, et æternam beant, atque ipsiusmet Dei possessione ditant; terrene vero fluxasque opes præferquam quod nunquam hominem satient, magnis insuper molestiis et periculis circumdate sunt, et in morte tandem possessorem suum deserunt, ipsique pereunt, et æternæ non raro perditionis causa existunt. Istiusmodi ergo divitem haudquaquam reverendum aut in pretio habendum

Aurum
et argen-
tum
et sepel-
lex pre-
tios non
sunt ho-
minis,
sed do-
mus glo-
ria.

censet Psalmista, *ibid.* vers. 48: « Quoniam cum interierit non sumet omnia; neque descendet cum eo gloria ejus, » id quod ipsemet Dei Filius eleganti parabola in evangelio nobis ob oculos ponit, ubi divitem quemdam avarum, ardore magno et insatiabili cupiditate divitiarum totum in thesauris terrenis congregandis occupatum, acriter reprehendit, ut stultum, cælestium ignarum, et præter expectationem ab hac vita et usura fortunarum eripiendum: adfert enim de homine quodam similitudinem, qui bonis terrenis circumfluens animæ suæ lætissime gratulabatur, quod haberet bona in annos plurimos reposita: eumque merito *stultum* vocat, sive, ut est in Græco, *ἀπρόνοια*, *vecordem*, sine mente, sine judicio, insipientem: quippe cum sibi perennes prope delicias et longissimæ vite amonitatem polliceretur homo fatuus, illa ipsa nocte vita et opibus spoliatus fuit *Luc. XII, 20*: « Stulte, inquit, hæc nocte animam tuam repetam a te: quæ autem parasti cuius erunt? » Tum ore sacro, ad suorum omnium documentum, divinum hoc monitum addidit: « Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives, » hoc est, stultus pariter est, et in nocte rapiendus, inquit Beda. Sic cullibet accidit, qui congerendis studet opibus, ut stullissima opinione delusus juvenidissime beatissimæque fortune, præter omnium spem, et cum minime putat, eripiarur a vita, et quæ seclere ac infinitis prope animi angoribus conquiesverat, aliis frueda relinquat.

Cæterum ut ad textum ejusque sensum litteralem, a quo nonnihil digressi sumus, revertamur, non tam ad domos auro argenteoque refertas, et splendidissima suppellectile relucentes, quam ad ipsa regum principumque sepulcra et mausolea Job alludit, quæ merito etiam *domus* illorum dici possunt, juxta illud Psalmistæ *Psal. XLVIII, 42*: « Sepulcra eorum domus illorum in æternum: » reges enim ac principes processere non solum cum vestibus et ornamentis gloriosis, sed etiam cum ingentibus auri argenteique et pecuniarum thesauris sepeliri olim consuevisse manifeste colligitur ex Josepho lib. VII *Antiq.*, cap. XII, ita de Davidis sepultura loquente: « Sepelivit, inquit, eum filius Salomon Hierosolymis magnifice, præter solemniam illa in regum funeribus, illatis etiam in monumentum ejus maximis divitiis, quarum magnitudinem facile sit conjectare ex hoc quod dicemus: nam post annos mille trecentos Hyrcanus pontifex oppugnatus ab Antiocho cognomine Pio, Demetrii filio, volens pecuniam ei dare, ut abducto exercitu obsidionem solveret, nec valens aliunde sumere, aperta cella monumenti Davidis, et prolatis inde tribus talentorum millibus, eorumque parte Antiocho numerata, oppugnationis periculo se exemit; sicut et alibi indicavimus. Ac rursum post multos annos elapsos Herodes rex alia cella aperta magnam pecuniam sustulit, ad loculos tamen qui regum cineres continent neu-

Stultus
autem qui
terrenis
opes con-
gregavit
et non
volens.

Vers. 16.

16. AUT SICUT ABORTIVUM ABSCONDITUM NON SUBSISTEREM, VEL QUI CONCEPTI NON VIDERUNT LUCEM. — Hic idem repetit quod *supr.* vers. 10, 11 et 12 dixerat, nimirum optare se nunquam fuisse natum, sed tanquam fetum immaturum, maternis adhuc inclusum visceribus, antequam in lucem ederetur perissee, aut saltem mortuum ex utero prodidisse, et illico absconditum fuisse, ne miserimæ hujus vite mala cerere aut sustinere cogere-
retur. Allegorice, S. Gregorius lib. IV *Moral.* cap. XXXVI, velut abortivos ait fuisse primos illos orbis incolæ, qui ante legem datam verum Deum coluerant, et jam in limbo quas in materno utero absconditi quiescebant, tempus redemptionis et spiritualis ac gloriosæ per Christum natiuitatis præstolantes; quibus Job apponi et aggregari summo opere desiderabat: « Abortivum, inquit, quæ ante plenam tempus oritur, extinctum protinus occiditur. Quos ergo sanctus vir alios *abortivos* vocat, cum quibus se quiescere potuisse considerat, nisi electos quosque, qui ab ipso mundi primordio ante redemptionis tempus exorti sunt, et tamen huic mundo semetipsos mortificare curaverunt? qui conscriptæ legis tabulas non habentes quasi in utero mortui sunt; quæ autem sum naturali lege timuerunt, et cum venturum mediatorum crederent, studuerunt summo opere mortificationis voluptatibus, etiam quæ scripto non accepterant præcepta servare. Tempus itaque illud, quod juxta mundi initium mortuos huic sæculo patres nostros profluit, quasi abortivi uteris fuit: » sic ille.

Aborti-
vum dicunt
et veteris
Testamēti.

Olim di-
vitiarum
cum de-
finitis
sepelie-
bantur.

Aborti-
vum
primo
designat
mortale
condi-
tionem;

Secundo
peccati
infectio-
nem;

ter eorum pervenit: singulari enim arte ita erant sub terram conditi, ut ab ingredientibus monumentum inveniri nequirent: » ita Josephus. Sensus itaque hujus loci proprius est iste quem tradidit Pineda, quasi Job dicat se, licet in extrema qua premebatur inopia moreretur, nec divinum principumque more ullam auream argenteamve suppellectilem secum in sepulcrum deferret, non ideo tamen minus quam illi, quin potius longe magis jucunde ac pacate quieturum.

16. AUT SICUT ABORTIVUM ABSCONDITUM NON SUBSISTEREM, VEL QUI CONCEPTI NON VIDERUNT LUCEM. — Hic idem repetit quod *supr.* vers. 10, 11 et 12 dixerat, nimirum optare se nunquam fuisse natum, sed tanquam fetum immaturum, maternis adhuc inclusum visceribus, antequam in lucem ederetur perissee, aut saltem mortuum ex utero prodidisse, et illico absconditum fuisse, ne miserimæ hujus vite mala cerere aut sustinere cogere-
retur. Allegorice, S. Gregorius lib. IV *Moral.* cap. XXXVI, velut abortivos ait fuisse primos illos orbis incolæ, qui ante legem datam verum Deum coluerant, et jam in limbo quas in materno utero absconditi quiescebant, tempus redemptionis et spiritualis ac gloriosæ per Christum natiuitatis præstolantes; quibus Job apponi et aggregari summo opere desiderabat: « Abortivum, inquit, quæ ante plenam tempus oritur, extinctum protinus occiditur. Quos ergo sanctus vir alios *abortivos* vocat, cum quibus se quiescere potuisse considerat, nisi electos quosque, qui ab ipso mundi primordio ante redemptionis tempus exorti sunt, et tamen huic mundo semetipsos mortificare curaverunt? qui conscriptæ legis tabulas non habentes quasi in utero mortui sunt; quæ autem sum naturali lege timuerunt, et cum venturum mediatorum crederent, studuerunt summo opere mortificationis voluptatibus, etiam quæ scripto non accepterant præcepta servare. Tempus itaque illud, quod juxta mundi initium mortuos huic sæculo patres nostros profluit, quasi abortivi uteris fuit: » sic ille.

Tropologie, Berchorius tres hujus vocis *abortivi* tradit morales expositiones, ac *primum* quidem per *abortivum* ait designari mortalem conditionem, quia nimirum vita presens est ita brevis et misera, ut quodammodo videtur mori antequam nasci, juxta illud Sapientis Sap. v, 43: « Nos statim nati desivimus esse, » et ideo bene potest abortivo assimilari presertim ob peccatum originale, quod prius moritur quam nascamur. *Secundo*, signat peccati infectionem seu operis imperfectionem, juxta illud *Num. XII, 41*: « Obsecro, domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod stulte commisimus, ne fiat hæc quasi mortua et ut abortivum quod proicitur de vulva matris suæ. » Quemadmodum ergo mulier multis variisque de causis abortum patitur; aliquando quidem ex tonitru fragore et subita concussione aut lapidis projectione; nonnunquam etiam ex

sanguinis effusione, mutatione, aut intuitione, non raro item pharmacis humana industria ad informem fetum vel aboleendum vel ante tempus expellendum compositis abortus procuratur: sic etiam haud paucioribus de causis anima spiritaliter abortum facit, et boni propositi fetum ex divini Spiritus inspiratione in mentis utero conceptum occidit et suffocat per peccatum, et velut abortivum proicit et abscondit; nonnunquam quidem per diabolicæ tonitruum tentationis; aliquando item per respectum humani timoris a bono proposito resiliens, aut saltem illud exsequi procrastinans, et tandem omittens; quandoque etiam per sanguinis emissionem, id est nimiam in res externas effusionem, id est devotionis ac pietatis succum, quibus conceptus a Spiritu Sancto fetus foveri debeuerat, evacuans ac perdens; alisque similibus de causis, quæ vel bonorum propositorum oblivionem inducunt, aut ut ea quæ sponte ac deliberata voluntate frangat efficiunt. *Tertio* denique *abortivum* in meliorem partem acceptum designat *humilem animi dejectionem*, quam ascetici *submissioem* vocant, qua quis se pro nihilo et abjecto reputat, et aliis postpositi; quo sensu Apostolus de semetipso dicebat I *Corinth. XY, 8*: « Novissime autem omnium tanquam abortivo visus est et mihi, » se minimum apostolorum vocans, et indignum tali nomine ac Christi apparitione.

Tertio
humilem
dejectionem.

17. IBI IMPH CESSAVERUNT A TENULTU, ET IBI RE-
QUIVERUNT FESSI NOBORE. — Sepuaginta vertunt, *ἐκεῖ ἀπέστη ἡ ψυχὴ ἀπὸ τῆς μήτρας καὶ ἀναβύβηκε κατὰ κρητὴν τὸ σῶμα, ἔτι ἴμπερ ἀπερὸν ἄρτον ἴρα, ἔτι ἠνέγειονταν ἐπιγὰντο ῥοβὸρ*; atque hoc modo notat Olympiodorus in aliis libris legi; ipse tamen habet *ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν*; et itaque aliud Scholion et S. Augustinus, *deposuerunt favorem suum*, in quibusdam codicibus est *ἐξέπαισαν*, quod idem valet; Theodolion reddit *ἐκείθεν*, cessarunt; Symmachus, *ἐκείθεν ἐξῆς ἁπλῆν*, sederunt *ira* favorem; Aquila, *ἐκείθεν ἄρτον*, cessarunt *turbare*, seu tumultum cedere, aliisque metum incutere, et vim inferre, *q. d.* Qui vix pacem cum aliis habere poterant, et sua tyrannide et malignitate omnes opprimebant ac perturbabant, hos quidem verberantes, aliorum vero bona diripientes, alios denique diversimode divexantes; eorum tandem pervicacitas furorque finem in sepulcro inveniet, et quorum robur ac vires vel labore, vel morbo aliove casu fessæ et afflicte sunt, ut militum, agricolarum, opificum, infirmorum, in morte quiescent; unde Seneca mortem describens ait:

Portus æterna est placidis quiete;
et Euripides apud Stobæum *serm. 274*, malis *Mors est eam omnibus mederi asserit dicens:*
Τὸ γὰρ θάνατον
Καὶὸν πάντων ἐπιζῶντων νεφέληται:
Mors enim
Maximum existimatur malorum esse remedium.

Vers. 17.
In morte
cessat vis
animi
rursus
rursus.

Quibus similia Sophocles edisserit, ubi ait:

ἄλλ' ἢ ἑσάντες λαϊοὶς ἰατρὸς νόσων:
Ultimus morborum medicus est mors,

Denique plenissime omnium atque elegantissime una cum rationibus suis deducit ac describit Di-philus in *Frug.* suis vere aureis dicens:

Ἐπιπρόβουλος μάλ' ἰστὶν ἀνθρώπων βίος.
Ὅσα ταῦτα βίος ἔξ' ὀφείλει κείνους κακῶς,
Ἄδρα, μισήνας, ἀργαίως, ἐπιβίνας, νόσους.
Ταῖς αἰσὶν ἑσάντες κακῶς ἰατρὸς φανείη,
Ἐπιπρόβουλος τῶν θνητῶν ἀνθρώπων ἔστω.

Vita hominum res est admodum mutabilis.
Nulla usquam vita est plena quae non sit malis,
Furtis, dolore, morbis, tormentis, metis:
Tantis malis et medicus mors interveoit,
Requique fert hominibus in summum datis.

Plena similibus sunt poetarum, praesertim tra-
gicorum, monumenta, sed hic nonnihil enuclea-
tius expendenda sunt illa textus verba: « Ibi re-
quieverunt fessi robore: » id alte dictum, quis
enim a robore fessus est, et non potius ab imbeci-
litate? nam in mundo fortes robore non fessi
dicuntur; siquidem a robore nemo viribus defi-
cit, imo a robore robustus et vegetus evadit, et
sic indefessus. Verum adverte quod humanum
robore imbecillitatis instar est, et sic viri isti praepo-
tentes et validi non fatigantur et cadunt ab
imbecillitate et impotentia, sed a potentia et ro-
bore fessi sunt; ab humana gloria inglorii, ab
humano robore fessi, ab humana salute infirmi.

Humana
robore
fati-
gatio
et
imbeci-
litas est.

Mortifi-
catis
animi
parit.

Tropologiae hic locus optime ad viri justii quietem, quam inordinatarum mortificatione passio-
num obtinet, referri potest. « Ibi enim fid est in
mystica illa solitudine, de qua *sup.* vers. 14,
paulo ante egimus, in quam vir justus a strepitu
peccatorum fugit, et ab omni se perturbatione
curarum temporalium abscondit: in qua hi qui
erant quondam impii (sed jam per Dei gratiam
ab impietate liberati, atque ad justitiam et piete-
tem informati sunt) cessant a tumultu » vitiorum,
quia ne ab istis perturbentur, semetipsos ab omni
peccatorum labe diligenter expurgant, et ab omni
crimini et amore se segregant, et procul elon-
gant. « Et ibi fessi (seu rerum mundanarum per-
fessi, robore divinae virtutis, et quo ipsos ad secu-
laria infirmos atque ad spiritualia fortes efficit,
lassi exsultantesque) requiescunt: quoniam vir-
tutum divitiis cumulati nullo amplius volupta-
tum aut honorum desiderio importune torquen-
tur.

Vers. 18.

Mortui
hujus vi-
tutis curis
ac mole-
stis libe-
rati sunt.

18. ET QUONDAM VINCTI PARITER SINE MOLESTIA NON
ADIERUNT VOCEM EXACTORIS; — Septuaginta ven-
tunt, ἐπιπρόβουλος δὲ ἐστιν ἰατρὸς νόσων ἰσχυρῶς
pariter autem saeculares non audierunt vocem exacto-
ris, ubi saeculares idem est quod temporales, re-
bus et negotiis secularibus seu temporalibus ac
transitoris et terrenis addicti, qui in Scriptura
sibi hujus saeculi appellantur. Significat ergo tales
negotiores, qui in hoc saeculo valde distrahun-

tur, et in continuis laboribus versantur, ac solli-
citudinibus anxisque curis exercantur (praeser-
tim quando tempus solvendi nominibus prestati-
tutum jam elapsum est, et rigidus exactor cum
tabellis instat, et nisi exemplo id quod debent sol-
verint, oborto eos collo ad tribunal trahit, et in
jus ambulare compellit) per mortem omni
molestia curisque liberari, nec ullam in sepulcro
exactoris vocem amplius percipere aut pertimes-
cere, quam dum vivebant pessime oderant. Hanc
genitium hujus loci sensum esse patet ex aliis
versionibus et ipso scholio Septuaginta interpre-
tum, quod sic habet, ἐπὶ τῶν εἰσὶν ἐπὶ τῶν αἰσῶν τῶν
αἰσῶν τῶν τῶν ἀκαθάρτων ἀκαθάρτων ἀκαθάρτων, ἰλλο
enim sunt qui a saeculo obierunt ab exactorum mo-
lestia liberati, ubi obiter nota vocem αἰσῶν, id est
aevum sive saeculum, apud Septuaginta, ubi et in
textu graeco Novi Testamenti, non semper in stricta
sua significatione sumi pro aeternitate, sed fre-
quenter sumi pro extensione sive duratione ipsa
temporis, et hoc modo αἰσῶν vocari id quod in
hoc saeculo sive tempore transit. Sic quod apud
S. Paulum II *Tim.* 1, et Tit. 1, 3, est πρὸς ἡζῶσαν
αἰσῶν Vulgata verit, ante tempora saecularia. Cae-
terum Aquila magis conformiter Vulgatae verit,
ἀπὸ δεινῶν ἐλθόντων, simul vincti sine molestia fut-
runt, se prosperati sunt; Symmachus, ἐπὶ δεινῶν
ἀκαθάρτων, simul in vinculis habitis, a turbatione liberi.
Pro voce autem ἐπιπρόβουλος, qua utuntur Septuaginta,
et propria est tribui seu vegetalium exactoris,
Aquila verit ἐπιπρόβουλος, quod idem quidem valet,
sed quid communis videtur ac generalius: Sym-
machus reddidit ἐπιπρόβουλος, cogentis et exactoris.
Significat ergo Jobus se optare mortem tanquam
portum placidae quietis, et vel cum illis saltem,
qui in hac vita propter aes alienum in carcerem
detrudebantur, et ab exactoribus plurimas mo-
lestias sustinere cogebantur, in sepulcro ab omni
vexatione liber tandem aliquando possit con-
quiescere.

Tropologiae S. Gregorius lib. IV *Moral.* cap.
XXXI, haec viris justis accommodat, qui quondam
quidem vincti inanibus desideris, sed nunc sub-
sidio gratiae divinae a nexibus peccatorum soluti
sine vincente aut perturbante concupiscentiae mo-
lestia tranquille vivunt, nec audient vocem exacto-
ris, diaboli scilicet tentantis, aut mundi, aut
carnis ad malum trahentis et peccati consensum,
quasi vegetalium quoddam exigentis, saeculares qui
idem dum adhuc in vivis sunt hunc exactoris vo-
cem frequenter audiunt, sed justi erunt si eam
non exaudiant, neque in peccatum sibi proposi-
tum consentiant. « Hujus ergo exactoris vox (ut
S. Gregorii verbis utar) est tentatio miserae sug-
gestionis; audimus autem vocem miseri exacto-
ris cum ejus tentatione pulsamur; sed non exaudim-
us, si pulsanti resistimus: audit enim qui
tentationem sentit, exaudit vero qui tentationi
consentit. Dicitur itaque de justis: Non exaudie-
runt vocem exactoris, quoniam suggestionem

Justi non
exaud-
ierunt vo-
cem ex-
actoris
diaboli,
mundi
aut car-
nis.

ejus etsi audiant, quia tentantur; non exaudiant,
quia consentire contemnuunt. »

19. PARVUS ET MAGNUS IBI SUNT, ET SERVUS LIBER
A DOMINO SUO. — Concludit hic sententiam, quam
nonnihil fusius deduxit, ostendens omnes morte
aequales fieri. quippe quae naturae lege tenuiores
homines principibus ac potentissimis quibusque
regibus exaequet, juxta illud Horatii lib. I *Carm.* :

Mors sceptris lignibus aequat.
Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

Quibus consentit illud Poetae graeci :

Καὶ τοὺς ἡγεῖρας ἴσταν, πῖνοντες τε, καὶ βασιλεῖων:
Communio locus manet omnes, et pauperes, et reges.

Que sane magna consolatio est istis qui hic in mi-
seriis versantur, et eum adversa fortuna conflantur,
quibus mors in votis est tanquam praesentis-
simum malorum omnium remedium: dum
enim spiritu hoc vitali fruimur, necesse est ut qui
fortuna sunt tenui gravia non raro a potentioribus
incommoda sustineant; et qui aliis servilem
operam et libertatem suam addiderunt recensare
non possunt, quin eum duris plerumque conflic-
tentur ingenis, et graviora subeant quam vel
ingenium pudor honeste ferre vel mortalis infir-
mitas tolerare commode possit. At ubi semel ex
haec mortali via decesserint, quoad humanam
aetatem oeconomiam aequalem omnes sortiuntur
conditionem: quemadmodum enim in morte regum
et optimatum insolens ambitio et tyrannicus
cessat dominatus, ita quoque pauperum et
plebiorum servilis ac misera conditio finem capi-
t: id quod praecclare Seneca in *Cons. ad Mart.*
cap. xx, his verbis docet: « Mors servitutem
invito domino remittit: haec captivorum calenas
laxat: haec e carcere educit quos imperium im-
potens vultuerat: haec est in quo nemo humilitatem
suam sensit: haec quae nulli pepercit: haec
quae nihil alieno fecit arbitrio: haec ubi res for-
tuna male divisit, et aequo jure genitos alium alii
donavit, exaequat omnia. »

Anagogice in hac spiritualis solitudinis seu
tranquillitatis domum (de qua *sup.* vers. 14 egimus)
non tantum magni, verum etiam parvi pravi
receptantur, quia unusquisque pro mensura virtutis
a servitute peccati liberatur, et in requiem a
vanis desideris admittitur: non enim solus sanc-
tus, qui Deum nunquam gravius offenderunt, sed
peccatoribus etiam per penitentiam conversis
aeterna aeternorum habitatio parata est. Ibi parvus
licet non in loco magnorum, tamen in eadem
domo cum magnis Deo donante victurus est, ubi
jam liber ab omni servitute peccati nulla magno-
rum invidia tangetur, et nullo livore consumetur:
« quia in illa beatitudinis regione, ut ait
S. Prosper lib. I *De Vita contempl.* cap. iv, nec
majoris meriti sibi aliquid quisquam arrogabit,

In caelo
nulla
invidia
inferiorum
er-
ga super-
iores.

quia arrogantia illi nulla erit; nec superiori inferior
invidebit, quia ibi invidius nullus esse poterit.
Mirandum sane in futuro beatitudinis regno;
ubi tranquillitas summa, pax imperturbata, felici-
tatis perfecta, ubi nullus invidiae, nullus tristitiae
locus est, dicei nihilominus ibi esse parvos et mag-
nos: ubi enim parvi magnique differentia est, qui
fieri possit, ut parvi ad majorem dignitatem non ad-
spirent aut afficiantur? Quis tollat a parvis illis de-
sideria majoritatis et inde ortum tristitiam, si non
adipsantur quos concupiscunt? Verumtamen ibi
parvi sunt, sed qui perfectissimam hominis rationem
possident, quia fit ut nemini dominandi, sed
suum huerum referent quidquid in aliis magnum
existere conspexerint.

Perfec-
tus homo
suum
Incurram
estimat
quod
aliis tri-
butur.

Pulchre hanc concordem sanctorum in gloria
inequalitatem exponens D. Gregorius lib. IV
Moral. cap. xxxi: « Quia, inquit, in hac via nobis
est discretio operum, erit in illa discretio dignita-
tum, ut qui hic alius alium superat merito,
illic alius alium retributione transcendat. Unde
ait Joan. xiv, 2: *In domo Patris mei mansiones
multae sunt: In isdem multis mansionibus
erit ipsa retributionum diversitas concors, quia
tanta vis amoris in illa pace nos sociat, ut quod
in se quisque non accepit, hoc se accepisse in
alio exsulet.* » Quo quid perfectius exco-
gitari possit? fallat si hominis perfectio ultra possit
ascendere, quam ut eo charitatis perveniat, quae
sibi acceptum tribuat id quod alteri donavit, et
quasi de proprio sic haec de fratris lucratur: quod
cum vere perfectionis sit sicut in hoc saeculo
maligno raro reperitur, ita in caelo perfec-
tissime invenietur; unde D. Ephrem lib. *De
Tim. Dei* cordate monet: « Promotioni fratrum
ne invidias; ait enim Scriptura III Joan. iv, 4:
Majoris gaudium non habeo, quam ut audiam filios
meos in veritate ambulare; » quidquid scilicet in
aliis videbat perfectum, id suum gaudium putabat
vir divinus. Quo spectans quoque sponsa aiebat
Virg. *Georg.* 1, 3: « Exsultabimus, et letabimur in te, »
ubi non solum de sua ipsius, sed de omnium
etiam aliorum letitia quasi de propria sibi con-
gratulatur: quemadmodum eleganter Philippus ab-
bas lib. I in *Cant.* cap. xv: « Tantus, inquit, ejus
amor emulam vel felicem non vultur, nec
dammum suum putat, si ad amandum illum al-
tera provocetur. » Merito sane perfecta Dei sponsa
non dammum, sed lucrum suum aestimat id quod
boni in aliis erga Deum intuetur; et S. Paulus
Philipp. iv, 1: « Itaque, inquit, fratres mei
charissimi et desideratissimi, gaudium meum et
corona mea, » et sur illos quodcumque suum et coro-
nam suam vocat, nisi quia quod ipsi gaudent in
Domino ac coronentur, id suum reputat: eodem
spiritu et sensu D. Bernardus in *Apol. ad Vill.*
omnium sacrorum ordinum virtutes in sua nu-
merare non refugit dum ait: « Denique requira-
tur etiam a me, cur cum omnes ordines laudem,
omnes non teneo? laudo enim omnes, et diligo,

Vera cha-
ritas alie-
na bona
sua repu-
tat et fa-
cilis.

ubi pie vivitur in Ecclesia. Unum opere teneo, ceteros charitate. Faciet autem charitas, ut ne illorum quidem fructu frauder, quorum instituta non sequor. Plus aliquid dicam: Tu tibi caute age: potest autem contingere, quia tu frustra laboraveris; ut autem ego frustra diligam bonum quod operaris fieri non potest. » Quid sapientius? id quod S. Bernardus dicit de virtutibus sacrorum ordinum puta dictum de omnibus bonis quæ in proximo relucet, in quibus dum per charitatem gaudes tanquam de propriis, eorum tibi certum manet lucrum apud Dominum; et quod fortasse possessor perdit tu integrum custodis. Ceterum ad Jobi querimonias, a quibus nonnihil digressi sumus, revertamur.

Vers. 20. QUARE MISERO DATA EST LUX ET VITA HIS QUI IN AMARITUDINE ANIMÆ SUNT? — Probat inutilem sibi esse vitam eo argumento quod jam dudum tractavimus, quia scilicet nihil ex ea commodi, sed plurimum incommodi molestiarumque percipere: nam quid jeverit habere lucem, quia non nisi damna et detrimenta conspicias, qui merito preferenda sit caligo, quæ tot mala occultaret atque absconderet? hinc pro magno beneficio Deus promittit Josia dicens II Paral. XXIV, 28: « Colligam te ad patres tuos, et infereris in sepulcrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum quod ego inducitur sum super locum istum. » Quid enim retret illos vitam degere qui dolore conficiuntur? quod tantum malum est, ut ipsa morte depellendum jure merito censeatur; quandoquidem non sine ratione sic a natura instructi et comparati sumus, ut quando maximis, quibus explicari nequeamus, malis implicamur, vitam illico cum morte commutare cupiamus: nam hic sensus et rationis usus dono a natura datus si nihil omnino fructus nihilque utilitatis, sed sensum duntaxat malorum et incommodorum exhibet, quidnam boni in eo est quod expellendum sit? Cum enim vivere apud optimos quosque auctores idem sit quod letum atque alacrem esse, quæ tandem erit vita, perpetuo cruciati aut merore contabescere? quare prudenter admodum Apostolus scribit, II Cor. I, 8, his verbis: « Non volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra quæ facta est in Asia: quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos animam vivere. » Tobias quoque eum se undique ærumnis circumspicit cerneret aiebat cap. III, vers. 6: « Expedit mihi mori magis quam vivere. » Admirabilis plane est theologo digna Euripidis sententia apud Stobæum serm. 289, quam ex vitæ hujus malis concludit dicens:

Ὁ φιλόσοφος ἔρωται
 Ὁ τίς ἀποστήσειεν ἡμῶν ὄντων
 Πόθεν ἔχοντες καρῶν ἄλγος κακῶν.
 Ὄψους ἔργος ἔρωται δὲ κακῶν ἔργων.
 Τὸ ἔργον ἴδοντες τὸν ὄντων δὲ ἀμείψω
 Ἦλθε τις φιλῶνταί-καὶ λατῶν τῶν ἰδίων.

O vitæ cupidi mortales!
 Qui postquam interi lucem
 Semper cupitis plurimorum onus malorum.
 Adeo vitam mortales amant.
 Scimus quidem vivere: præ inscitia vero moriendi
 Nullus non relinquere metuiti hoc solis jubar.

Sed hanc moriendi scientiam, quam in hominibus desiderabat Euripides, Christus copiosè docuit, quia probe imbutus erat Paulus Philip. I, 23, « desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo; » ex quibus facile patet quam gravia sint vitæ hujus detrimenta, quæ vel vita ipsa redimere prudentissimus quisque cuperet: quare cum Tollenario nostro in Eccles. cap. IV, hoc etiam affirmo; quod quidem recta ratio docere videatur tantum posse esse cruciatum tanquam diuturnum, ut vitæ fructui preponderet, etiam superiorem animæ partem judicare (quod Victor Antiochenus in Marc. ac D. Hieronymus in Eccles. discrete affirmant) interdum satius esse omnino non esse quam in tormentis versari, ac proinde id etiam secundum rectam rationem optari posse, nisi forte ratio aliqua altioris ordinis interveniat: cum enim ex miseris et cruciatibus hominum, sive in penam peccatorum inflicti, sive ad virtutis exercitium comparati, Deus gloriam suam eliciat (qui aut ad majestatem ejus, aut justitiam, aut aliam perfectionem declarandam pertinent) hominis est recte instituti potiore divinæ gloria quam suæ commoditatis habere rationem. Itaque cum ad Ecclesiastes aut S. Job meliorem esse conditionem judicant eorum qui nunquam nati sunt, quam qui in tanta hic acerbitate versantur; aut cum alii viri sancti huic iudicio consentanea sibi vovent, ita semper animo comparati sunt, ut si nossent Deo aliter visum esse, aut hoc ad ejus gloriam pertinere, malent etiam cum suo cruciati ac miseria divine gloriæ subservire. At si nulla necessitas cogit Deum per hujus aut illius cruciatum majestatem suam aut gloriam declarare, quid vetat quod minus hi tales absolute et secundum rectam rationem vivere possint non esse potius quam sic esse? sed pleniorem horum tractationem scholasticis relinquentes, ad erumnas vite presentis contemplandum cum S. Jobo revertamur.

21 et 22. QUI EXPECTANT MORTEM, ET NON VENIT, QUASI EFFODIENTES THESAURUM: GAUDENTQUE VEHEMENTER CUM INVENERINT SEPULCRUM. — Pergit describere eos qui amaro sunt animo, ut ex adjunctis sumat argumentum ad id quod propositum est probandum, scilicet satius esse mori quam miseram vitam ducere: nam homines hujusmodi, qui semper cum doloribus conflantur, mortem sæpius invocare et avidissime expectare solent, tanquam unicum anxietatum suarum perfructum et salutis suæ portum securissimum; qui tamen cum sic avide mortem expectant cupito frustrantur affectu, illamque optando longius abi-

Inter-
 dum sa-
 tius est
 non esse
 quam in
 tormen-
 tis versa-
 ri.

Sancti
 gloriam
 Dei sua
 commo-
 ditati
 propo-
 nunt.

Viri
 sancti
 mortem
 expectant,
 præ-
 vi a
 morte ex
 insidiis
 obruantur.

Sancti ad
 mortem
 anhe-
 lant.

Vers. 21
 et 22.

Miseri
 mortem
 ut nihil
 aliud
 medium
 malorum
 expectant.

Quæren-
 ti mor-
 tem mori
 perit.

gunt, non propius accersunt. Et non venit, quod in Hebræo est, et non ipsa, nempe ardentè expetis et desideras mortem? non modo non venit, sed non ipsa: perit mors illam invocanti. Parum foret quod vocata mors non veniret eam cupide desideranti, non ipsa; abiit, inquam, evanuit, perit, mortua illam cupienti mors est; desiderii tui sepulcro tumulatur, et de fastidii tui vulva nascitur. Cupis longius vivere? mortem impensius votis sollicita; optas citius emori? illam effugere solerter satage, siquidem perit sui desiderio, quæ nascitur ex sui fastidio. Huc spectat illud Apoc. II, 6: « Quærent homines mortem, et non inveniunt eam; desiderabunt mori, et mors fugiet ab eis. » Pulchre autem hoc loco additur, quasi effodientes thesaurum, quia scilicet illam, quantum fas est, magis quam thesaurum exquirunt; consuetum autem erat illis temporibus, et inter reges et proceres maxime usitatum (uti paulo ante ad vers. 15 annotavimus) in sepulcris thesaurus recondere una cum corporibus defunctorum: quomobrem pauperes, qui istiusmodi thesauris maximopere inhiabant, vehementissimè letabantur, si quando terram effodientes in sepulcrum aliquod incidenter, sperantes inde se thesaurum aliquem erupturos. Vere tamen verba ista in viros sanctos rerum terrenarum pertasos et coelestium amantes in primis quadrant, « qui expectant mortem, et non venit, » cum e contra perversos, et hujus sæculi vanitatibus deditos mors ipsamet expectet, atque ex insidiis incautos aggrediatur et opprimat: nam Eccl. IX, 12, « nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur homo, et sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo supervenerit; » hinc unum capit in convivio temulentum, alterum in ludo gessentem, alium in voluptate lascivientem, et omnes illos (ut Christus ait Luc. XII, 46), hora qua minime putant invadit et obruit, quia nullus illorum mortem expectat; « sperat autem Proe. XIV, vers. 32 justus in morte sua, » in qua sibi lucrum esse repositum agnoscit, juxta illud Apostoli Philip. I, 21: « Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum. »

Porro pro expectant in Hebræo est verbum חָכַח hachach, quod, ut Pineda noster observat, vehementer animi affectum significat, quod quis inhiat in rem aliquam vel consequendam vel apprehendam: sic apud Oseam cap. VI, 9, ubi Vulgatus noster interpret legit, quasi fauces virorum latronum, in Hebræo est, sicut expectant latronum virum: latronum enim quomodo quempiam ad depredandum expectant, omnes aditus observant, omnia loca vicinia circumspiciunt, et in prædam eminus venientem sagaces oculos intendunt, et quantavis mora præ desiderio crudeliantur, et cum non multum tardet, videtur tamen illis longissimas moras necetere: ita quoque viri sancti mortem quam avidissime expectant,

et votis omnibus tanquam malorum depultricem et bonorum omnium proxentant extolant; et quamvis Sapiens Eccl. XIV, 12, eam minime tardare dicat, ipsis tamen videtur moras trahere præ nimio desiderio, quo ad coelestes thesaurus sibi per mortem aperientes anhelant. Viri quippe Dei servi (ut bene notat Alphonsus noster Rodriguez tract. I, cap. XIV) quo longius provehantur, et fini suo propinquiore atque perfectioni viciniore sunt, eo majori constantia, accurate ac fervore procedunt, et quasi effodientes ad thesaurum aspirant: « sicut enim (inquit S. Gregorius lib. IV Moral.), thesaurorum fossore quæ magis effoderint, et profundius terram penetrant, eo majori in opus sum incumbunt diligentia, quia eum norint ad thesaurum absconditum, quem indagant, se jam propius accedere, et parum ab eodem abesse, ad diligentius et animosius fodiendum animantur, majorique cum voluptate et gaudio terram erunt: ita qui profectus et perfectionis suæ ex animo studiosi sunt, quo longius in ea provehantur, et fini suo sunt propiores, eo laborant contentiosius: » tanto enim labor et contentio major esse debet, quanto premium est vicinius. « Gaudet ergo vehementer cum invenerint sepulcrum; » id est cum jam ad mortem et sepulcrum se pervenisse cognoscit; ideoque, quo propinquiorem sciunt esse diem mortis, hoc magis letantur: quare Paulus hunc absconditum æternæ patriæ thesaurum querentibus ait Hebr. X, 24: « Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem (fidelis enim est qui repromisit) et consideremus invicem in provocationem charitatis et bonorum operum; non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, et tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem; ubi expendit optime D. Gregorius illud tantum magis quanto videritis appropinquantem diem, tunc scilicet magis consolantes vosmetipsos, ex ipsa propinquitate patriæ et consummatione peregrinationis, quod jam ad metam laborum perveneritis, bravius prestolantes.

Mystice per sepulcrum hic intelligitur vera philosophia quæ in moris meditatione consistit, et a fortiori contemplatio, quam viri spirituales tanquam thesaurum inquirent, et gaudent vehementer cum invenerint: est enim contemplatio (ut noster Alvarus de Paz tom. III, ejus elogia recensens ait) regu- aborum, complementum desideriorum, perfectio virtutum, premium abnegationis, finis orationis, et ad assequendam mentis puritatem instrumentum efficacissimum: hæc inter omnia exercitia mentalia est rectior, mundior, securior, quietior, jucundior, permanentior, sublimior, rarior, et vitæ beatæ similior: hæc item est sepulcrum illud gloriosum et desiderabile in quo a perturbatione mentis absconditur, de cujus amatoribus Job ait: « Qui expectant mortem, et non venit, quasi effodientes

Sancti
 gaudent
 de mortis
 propinquitate.

Contem-
 platio est
 sepul-
 crum
 mysti-
 cum.
 Elogia
 contem-
 platio-
 nis.

thesaurum : gaudentque vehementer cum inveniunt sepulcrum; mortem quidem expectant tum carnis, ad quam quotidie se preparant; tum mentis, qua peccatis et pravis animi affectionibus moriantur, ut soli Deo vivant, juxta illud Apostoli *Colos. iii. 3*: « Mortui enim estis, sed vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. » Quamvis vero hæc mors adeo desiderata plenæ necdum venit, sunt quasi effluentes thesaurum, laborant; quippe, ut mortem hanc, quam jure merito thesauri adinstar æstimant, consequantur; gaudent vero vehementer cum sepulcrum contemplationis invenierint, quia in eo mortem istam, qua perfectissime mundo moriantur, et thesaurum quo divites sunt, virtutum accipiunt: « Sicut enim inquit S. Gregorius, lib. V *Moral. cap. v*), sepulcrum locus est quo absconditur corpus: ita divina contemplatio quoddam sepulcrum est mentis quo absconditur anima: quasi enim huic adhuc mundo vivimus cum mente in eum foris vagamur; sed mortui in sepulcro abscondimur, cum mortificati exteriori in secreto interiore contemplationis celamur. Sancti igitur viri ab importunitate desideriorum temporalium, a tumultu inutilium curarum, a clamore perstreptentium perturbationum semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desunt, atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. » Nequaquam igitur ad sepulcri nomen exhorreamus, nam quod amabo palatium angustus ipsa Dei facie, que contemplantes abscondit, juxta illud *Psalm. lxxviii. xxx. 21*: « Abscondes eos in abscondito faciei tue a conturbatione hominum; » quando enim in conspectu Dei adstant ita ab eo protegentur, ut ex affectibus suis perturbationem non sentiant.

Cæterum ne variantes hujus textus interpretationes omittamus, pro eo quod *Vulgata legit, gaudentque vehementer cum invenierint sepulcrum.* Hebræa, si verbum ex verbo interpretaris, ita sonat, *volentes ad exultationem gaudent si inveniant sepulcrum*; Chaldaea, *qui lætabantur exultatione, modo lætantur cum invenierint locum sepulcri*; Septuaginta, *σπυγγαίς δὲ ἐπιβεῖοι ἵνα κατασπύσων. θάνατος ἀδύμι ἀνάπαυσι, læti autem facti sunt si fuerint consecuti* (scilicet mortem, aut sepulcrum): *mors viro regales.* E quibus omnibus, ut paulo ante dicebamus, recte concluditur viro justo mortem laudatissimam horribilem, sed optabilem; nec amaram, sed jucundam accidere; hinc videre est non raro illos qui eximie Deum in vita colant in morte lætos ac ridentem, cujus horribili metu alii examinantur, quod expressum in *Gen. xlv* viro sanctissimo v. *Justi Deus, de cuius mirabili in morte lætitia D. Bernardus serm. 26 in Cant. in hunc modum meminit*: « Aëctus sum ego ad id mirabili, videre exsultantem in morte hominem & insulantem morti: *Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? jam non est stimulus, sed júbilus: jam cantando*

Contemplatio mecum in Deo abscondit.

Mors læti justorum.

moritur homo, et moriendo cantat. » Felix profecto anima que in morte exsultat, et insultat morti, atque inexplicabili dulcedine collescit. Felicissima item dies illa, qua dei amici et beatitudinis candidatus, in patriam et cæli domicilium evocatur: vix enim lumina morte occultandi sese lux aperit atque dies, quam nox nulla vel tenebre attinge, qua aëra serenitas et æterna quies; nec est quod talis mororem adferat de sepultura et humo cogitatio, stat enim ratum cæli decretum, sepulcrum ejus fore gloriosum, *Isai. xl. 10*. Habeant ergo in melle (ut Herodotus lib. I, tradit) Babylonii sepulcra sua; at viri sancti in pietatis dulci ambrosia hauriant. Gloria in rerum administratione parta viro civili (ut Plutarchus ait) *καὶ ἐν θανάτῳ*, id est *pulchram sepulturam, statuat*; at longe pulchrius honoratiusque sepulcrum ipea pietas religiose vite hominibus suis veluti maius ædificat: ubicunque enim sibi fuerint sibi memoria eorum in benedictione erit, Jam iterum ad textum et Jobi querelas redeamus.

23. VIRO CUIUS ABSCONDITA EST VITA, ET CIRCUMDEDIT EUM DEUS TENEBRIS? — Agit hic de viro suo sortis et conditionis in extrema calamitate constituto, qui circumdatus tenebris miseriarum et ærummarum nullam invenire possit viam, qua ad lucem, id est lætam vitam et felicitatem evadat. Hoc itaque, ut sensus et constructio cohereret, referendum est ad illud quod vers. 20 dixerat: « Quare misero data est lux? » id est *vita*, que scilicet non tam vita est miseris quam longa mors; aptissime his verbis exponens calamitosi hominis conditionem, ut probet ei prorsus inutilem esse lucem, quemadmodum ad verum icium vigesimum fusus explicatum est, quo hæc referuntur, ut sensus sit hujusmodi ac si dicat: « Cur datur lux viro, cujus abscondita est vita? » id est qui nullam viam invenire potest, qua hujus vite mala, in quibus versatur, effugiat, et quem ita lætæ vite salutis iter ac si ab eo penitus absconderetur, quippe omni luce desititum, et densissimis undique tenebris circumdato, ne ex diei solisque luce ullum capere valeat emolumentum; que consequenter ei frustra tribuitur. Cum autem *Vulgatus vertit, circumdedit cum Deus tenebris*, Chaldaicum secutus fuisse videtur, qui h. e. locum ita interpretatur, et *umbravit Deus apertum*: in Hebræo enim tantum est, *circumdedit circa cum Deus*, quemadmodum quoque vertunt Septuaginta, *συνέβησεν ἵνα ἐθυσ κατ' αὐτὸν, conclusit enim Deus super eum*; eandemque quam modo explanavimus refert sententiam. Verbis porro hebraicis discrete exprimitur status hominis infelicitati, cujus conatus semper irriti cadunt, neque exitum unquam felicem sortiuntur: sed quidquid molitur, et quocumque se vertat, detrimentum facit, et ad tantas angustias redigitur, ut quodammodo circumdatus a Deo et malis undique circumseptus esse videatur, ne evadat,

Sepulcrum est gloriae visus.

Memorant operas Dei placent.

Vers. 21.

24. ANTEQUAM COMEDAM SUSPIRO: ET TANQUAM INUNDANTES AQUÆ SIC RUGITUS MEUS? — Septuaginta reddunt, *καὶ ἵνα τὸν αἶσαν μου στεναγμοῦ ἔται, δακρυῖο δὲ ἵνα στεναγμοῦ; ὅστις, ante escas quippe meus gemitus adest, et sicut ego coerctatus timore*; Aquila vertit, *ὅτι ἐῖς ἀποθνήσκου ἀγρευ μου στεναγμοῦ; δάκρυα, quia ad faciem panis mei gemitus veniet, quod fere ad verbum respondit Hebræo textui, qui sic habet: חַיִּים אֶחָדִי אֶחָדִי לִפְנֵי לֶחְמִי אֶחָדִי, *chi lifne lachmi anachti tavo*, id est, *nam ad facies panis mei suspirium meum veniet mihi*; ubi in primis notanda est particula *chi*, que hæc loco commode verti posset *quare*, vel *quoniam*, vel *ideo*, tum ut causa tanti gemitus et rugitus indicetur; tum ut ex precedentibus optima cum iis que paulo ante protulit colligatio nexuque appareat. Deinde notanda est phrasia hebraica, *ad facies panis mei*: significare namque potest non solum, ut *Vulgatus interpretis vertit, antequam comedam*, sed etiam aliquid majus, *g. d.* Tanta est anime meæ amara-tudo, tantumque tenet me vite meæ fœdium, ut statim atque cibi ante oculos meos ad miseriam hanc vitam meam utcumque sustentandam apponuntur, ultra mihi erumpant suspiria emanentque lacryme, nec non intensissimos cogar*

Jobi erat cibi fastidium, quod non solum in vitam proferretur.

ullum modo possit. Hoc sensu Psalmista de seipso dicit *Psalm. lxxxviii. 9*: « Traditus sum, et non egrediar, » id est effugere non poteram; et clarior ipsemet Job *infra. cap. vii. 12*: « Numquid mare ego sum aut cælus, quia circumdedit me carcere? » se vero cum mari comparat, quia mare a Deo ostia et littoribus conclusum fuisse dicitur, ne terram obrueret, sicut *infra. cap. xxxviii. 40* narratur: « Circumdedit illud terminis meis, et posui vectem et ostia. » Ita nimirum Job se undique miseris conclusum et immersum fuisse memorat, ut emergendi nullam haberet potestatem: pari igitur modo hic etiam miserum et afflictum hominis statum describens ait: « Circumdedit circa eum Deus, » miseris scilicet et calamitatis, quas per tenebras significari non solum in precedentibus exposuimus.

Cæterum ista verba, viro cujus abscondita est vita, etc. hunc etiam sensum habent, ut significant, ipsa opera nostra se nobis abscondere, adeo ut omnino ignoremus an recte facta sint, an secus, quod multum doloris et timoris nobis parit, atque hoc modo locum hunc exponit S. Gregorius lib. V *Moral. cap. iv* dicens: « Sepe unde placari iudex creditur, inde ad irascendum placidis instigatur, Salomone attestante, qui ait *Prov. xiv. 12*: Est via que videtur homini recta, novissima autem ejus ducunt ad mortem. Unde postquam dictum est: *Quare data est misero lux?* adjungitur: *Viro cujus abscondita est vita*, ac si dicatur: Cur hujus vite successus appetit, qui sub qua sit existimatione judicis iter sui operis nescit. » Atque hoc erat quod Jobum gravissime angebat, nempe quod ignoraret, an bona que gesserat, aliqua ex parte ad malum vergerent.

24. ANTEQUAM COMEDAM SUSPIRO: ET TANQUAM INUNDANTES AQUÆ SIC RUGITUS MEUS? — Septuaginta reddunt, *καὶ ἵνα τὸν αἶσαν μου στεναγμοῦ ἔται, δακρυῖο δὲ ἵνα στεναγμοῦ; ὅστις, ante escas quippe meus gemitus adest, et sicut ego coerctatus timore*; Aquila vertit, *ὅτι ἐῖς ἀποθνήσκου ἀγρευ μου στεναγμοῦ; δάκρυα, quia ad faciem panis mei gemitus veniet, quod fere ad verbum respondit Hebræo textui, qui sic habet: חַיִּים אֶחָדִי אֶחָדִי לִפְנֵי לֶחְמִי אֶחָדִי, *chi lifne lachmi anachti tavo*, id est, *nam ad facies panis mei suspirium meum veniet mihi*; ubi in primis notanda est particula *chi*, que hæc loco commode verti posset *quare*, vel *quoniam*, vel *ideo*, tum ut causa tanti gemitus et rugitus indicetur; tum ut ex precedentibus optima cum iis que paulo ante protulit colligatio nexuque appareat. Deinde notanda est phrasia hebraica, *ad facies panis mei*: significare namque potest non solum, ut *Vulgatus interpretis vertit, antequam comedam*, sed etiam aliquid majus, *g. d.* Tanta est anime meæ amara-tudo, tantumque tenet me vite meæ fœdium, ut statim atque cibi ante oculos meos ad miseriam hanc vitam meam utcumque sustentandam apponuntur, ultra mihi erumpant suspiria emanentque lacryme, nec non intensissimos cogar*

Phrasia hebraica ad facies quod significet.

Et TANQUAM INUNDANTES AQUÆ SIC RUGITUS MEUS? (1), (1) Apud interpretes dupliciter hic locus accipi solet: quidam enim putant Jobi suspiria cum ingenti aquarum conterriti inundatione, ex eo quod illa non sine ubere lacrymarum fluxu eederent: alii vero Jobi clamores et singultus comparant cum raucio illo aquarum murmure, dum vel per concolitas matas cum strepitu labuntur vel dum exundantes excedunt alveum et per arena spatiosa distant. Sed in primis notandum quam poetice hic Job

— id est, prae ceteris insignitudine tantus est gemitus et ejulatus meus, ut aquarum inundantium fragorem ac sonitum exprimere quodammodo videatur. Intelligentes autem hac Vulgati interpretis versione verba hebraea explicantur, quae paululum obscuriora videbantur, et sic ad verbum sonant, effusi sunt sicut aqua rugitus mei, pro quo Septuaginta vertunt, δακρυό δὲ τῆς σπυγμῆς, quae, sicut aqua coarctatus timore; ex quo manifeste arguitur stultitiae stoicorum illa cruda nimis et humani sensus expertis opinio, affirmantium viro forti nullum unquam concessum esse gemitum aut ejulatum, tametsi maximis doloribus premeretur: sicut enim non dedecet virum fortem dolor, cum illum ratio et natura postulet (uti sup. cap. 1, 20, probavimus), ita nec summi doloris signa nobis a natura indita hominem etiam sapientem ullo modo dedecere putanda sunt; qualia vel ipsumt Christum in horto et cruce atque alias aliquando edidisse constat.

Stoicorum stultitia sententia de dolore signa vituperat.

Tropologice S. Gregorius lib. V Moral. cap. IV, hunc versiculum exponens docet perfectionem istiusmodi naturae cibum esse qui lacrymis emendat, et gemitibus atque suspiriis comparandus sit: « Nisi enim, inquit, anima suspiret non comedit, quia qui se in hoc saeculo per desideriorum caelestium lamenta non humiliat, aeternae patrie gaudia non degustat: a veritatis enim pabulo jejuni sunt qui in hac peregrinationis inopia letantur. Suspirat autem qui comedit, quia quos veritatis amor afficit etiam reflectio contemplationis pascit. Suspirans Propheta comedeat cum diceret Psalm. XLII, 4: *Fecerunt mihi lacrymae meae panes*: luctu enim suo anima pascitur cum ad superna gaudia tendendo sublevaritur; et intus quidem doloris sui gemitum tolerat, sed eo reflectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrymas emanat »: sic ille, satis aperte et disertè docens non nisi ferventibus piorum desideriorum suspiriis et profusis ubertim lacrymis veritatis devotionis gratiam obtineri. Ille autem talia desideria sint oportet, quae nos dormitantes excitent, oblitos ad memoriam revocent, et in alia distractos colligant, et ad solam perfectionem querendum quotidie magis magisque sollicitent, et quae in alia re quam in virtutis officio nos requiem invenire non sinant, quae nos singulis momentis ignavia reprehendant, quae ad sanctam quamdam impatientiam adigant, quia Deum diligentius non querimus, et post sponsum velo-

Perfectio lacrymis et gemitibus comparanda.

per doloris angustia sua animam amaritudinem exhalat: primo enim suspirans et plancus vocat rugitus suos, et equidem non absque quodam verisimilitudine, nam ejulationem atque lamentationum clamores et gemitus, innotuit et ruci esse solent, atque ideo leonum rugitus similes. Deinde singultuum atque ejulatum sonitus comparat Job cum sonantibus ac strepentibus aquis, et equidem satis eleganter: nam, sicut in fluctibus resonantibus est fragoris ac rucis ille strepitus conjunctus cum aqua maris amara, ita dolentium atque lamentantium gemitus et suspiriorum sonitus amarissimos lacrymarum comitari solent.

Vera devotio non nisi suspiriis et lacrymis obtinetur.

cius non currimus; et quia necdum illum perfecti amoris brachiis adstrictum ligatumque tenemus. Talia denique sint quae ad ferventissimas postulationes moveant, quae ad largam profusionem lacrymarum provocent, et quae ex imo pectore suspiria, gemitus et singulus eliciant: huiusmodi enim desideria non tepida et infirma, sed ardentia atque robusta, quae difficultates superent, quae animam lacrymis gemitibusque conficiant, solent ipsimet Omnipotentem vim inferre, in Dei cor penetrare, ibi conturbare sententiam, iram discutere, veniam mereri, pacem extorquere.

Hinc omne fere genus divinarum litterarum fletum, suspiria, plancum hominibus indicit ut penitentiae verae condimentum et pabulum devotionis: pleni sunt prophetarum libri aliaque oracula sacrosancta in quibus nos monet Deus, ut ad ipsum convertamur in fletu et plancu, et scindamus potius corda nostra quam vestimenta, Joel. cap. II, 12. Evangelium quoque totum lacrymis et imbre illo salutaris madet, in quo risus inanesque laetitiae damnantur, fletus et lamenta commendantur; idque auctore Filio Dei, qui inauditis suis montis orbem instruens Luc. VI, 23 et 24: « Vae, inquit, vobis qui rideatis nunc: quia lugebitis et fletibitis; » et e diverso: « Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. » Quod arcanae Christi dictum acute subtiliterque expendens S. Augustinus, serm. 9 De Verb. Apost. « Ergo, inquit, in ploratu officium est, in risu premium sapientiae: » vult nimirum hominis christiani officium esse plorare quam longa est vita praesens; post migrationem vero ab hoc mundo operandum esse laetitiae usuram et sempiterni gaudii fructum, quem pollicetur Deus. Caeterum quae tantorum Jobo causa suspiriorum et gemituum extiterit expendamus; quam versu sequenti assignat dicens:

25. QUIA TIMOR QUEM TIMEBAM EVENTI MIHI ET VER. 25. QUOD VEREBAR ACCIDIT. — Ideo nimirum tot imo corde suspiria tantosque rugitus et ejulatus Job emittebat, quia timor, id est res omnino timenda et formidanda, quam olim in rebus prosperis constitutus pro humanae conditione naturae sibi aliquando venire posse prudenter metuebat, jam ipsum opprimebat; et vel invito, dolorum et aeternarum inmensitatis praeter mortali imbecillitate succumbenti, exprimebat. Timor enim (ut bene Pineda noster observat) μετὰ φόβου; hoc loco pro re timenda sumitur, effectum pro causa accipiendum, et abstractum pro concreto ponendo, quemadmodum in Prov. I, 26, pro eo quod nos legitimus, cum vobis id quod timebatis advenit, in Hebraeo ponitur, cum venerit timor vester: sic enim vocem illam hic accipiendam esse posterius huius versu cuius hemistichium (quod prius Scripturae, praesertim Psalmis usitata, prioris explicatio est) manifeste declarat: *Et quod verebar accidit*; quibus verbis nihil aliud significat quam

Fletus est penitentiae condimentum et pabulum devotionis.

Timor metophorice pro re timenda.

timorem suum non fuisse vanum, cum nihil ante timeret quod non deinceps expertus fuerit cumulate, quippe qui in tantam a summo felicitatis fastigio calamitatem repente incidit, qualem ante se nemini evenisse unquam certum erat; sed vel sibi aut illi mortalium ingruere aliquando posse vim credibile videbatur: tanta enim erat calamitatum ejus magnitudo et enormitas, ut omnem humani sensus captum imo et mentis cogitationem longe superaret. Haec itaque vera et satis idonea erat tot suspiriorum et rugituum causa, quod nimirum aeternas, quas in flore statu timebat sibi forte aliquando eventuras, in praesentiarum re ipsa longe graviores et acerbiores experiretur quam vel ipse vel quicumque alius praesaga sibi mente fingere aut concipere potuisset: daemones enim exquisitum in cruciatibus excogitandis atque irrogandis ingenium et artificium, quod in Jobo affligendo et torquendo propemodum exhaustum fuit, quis vel dicendo eloqui vel cogitando assequi ullo modo possit?

Job majorem passus quam quisquam possit concipere.

Atque hic, ut opinor, est maxime simplex et geminus huius loci sensus et commodissima explicatio: quippe quae in suspiriis et rugitu humanae carnis infirmitatem agnoscit, et Jobi in malis, antequam accidant, praevidentis sagacitatem atque prudentiam, nec non postquam ingruerint generose sustinendis constantiam fortitudinemque commendat: significat enim Jobum semper praeter oculis habuisse humanarum rerum vicissitudinem, et in rerum omnium affluentia solitum adversa omnia formidare, quasi jam proxime ex insidiis ipsum invasura: quia ut eximius erat philosophus, exacte noverat res humanas variis obnoxias esse mutationibus, et momento nonnunquam temporis ita converti, ut nullum penitus pristini sui status post se relinquere videretur. In prosperis ergo adhuc constitutus ita regiam suam fortunam intuebatur, ut eam delitescere posse meditaretur: sic mensam instructam regio instratam et frequentibus oneratum ferulis videbat, ut tamen non ignoraret in antre non raro poenulis venenum propinari, et extrema gaudii luctum excipere: quamobrem neque ardentis sibi fortunae nimium fidebat, neque ob regiam dignitatem sese insolenter efferebat, aut praese alios despicebat, quos jacere videbat in sordibus et adversae fortunae incommodis urgeri; sed eorum necessitatibus prout poterat subveniebat; in die bonorum, ut Sapiens monet Eccli. XI, 27, non immemor malorum; neque cum homo esset humani quidquam a se alienum putans. Haec multis eleganter explicat S. Chrysostomus hom. 14 De Avaritia, ubi fuse ostendit, quomodo Job in rerum omnium affluentia et secundissimo fortunae flatu minime inflatus, sese in angustis animi moderati spatii semper continuavit; ac deinceps admiranda ipsius in adversis constantiae rationem reddens: « In causa, inquit, fuit, quod cum dives esset expectabat egestatem;

Job in prosperis semper adversa metuebat.

cum tot liberorum esset pater expectabat ut subito feret orbus: atque hunc timorem semper apud se suscepit, et hanc anxietatem semper apud se ahuit, intelligens rerum humanarum naturam momentaneamque volubilitatem negotiorum considerans, eoque dixit: *Timor quem timebam eventi mihi; et periculum quod metuebam occurrit mihi.*»

Hoc nempe proprium est prudentiae non ea modo quae ante pedes sunt considerare, sed illa quoque quae longe sita vel postmodum futura sunt prospicere: absque hac enim providentia nec praecipitia videntur, nec apparet portus boni eventus, quo cymba negotiorum tuto et molli appulsu dirigatur, et cogitum multo aeternam illud imprudentium ore invito ejicere: *Non putaram*: quod opusculo plane festivo et elegantissimo Joannes David noster merito eliminandum et amputandum docet. Quare non probo hic quorundam explicationem dicentium idcirco Jobum in suo illo honorum omnium naufragio ante ceteri sumptionem plorare et rugire solitum, quod illa tunc pateretur quae dudum antea praevideret ac timeisset, quasi istiusmodi malorum praecognitione seu praevisione dolorum ejus ampliaret aut augeret, cum e diverso potius illum lenire atque imminuere debuisset; quia ut proverbio dicitur: « Praevisa tela minus ferunt; » et ut Seneca, lib. De Cons. cap. IX sapienter ait: « Quo multo ante provisum sunt languidus incurrit; » nec minus scite alio loco Epist. 76: « Praecogitati mali mollis ictus venit. » Quare, ut jam exposui, dicendum idcirco Jobum tanta aeternae signa edidisse, quia mala quae timeverat, et alio modo confusa saltem cogitatione anticiparat, praeter expectationem longe immensiora et acerbiora quam cogitando assequi potuisset accidissent: nam, ut sapiens Hebraeorum scriptor Josephus lib. V Antiq. cap. ult. ait: τὰ κατὰ πρόβλεπον δεινά, id est casus incogniti sunt aeternis: longe enim gravior solent afficere quae praeter expectationem accidunt.

Providentia est mala futura prospicienda.

26. NONNE DISSIMULAVI? NONNE SILEVI? NONNE QUIETI ET VENIT SUPER ME INDIGNATIO. — Septuaginta haec sine interrogatione efferunt hoc modo, ὀφείλοισθε, ἄρα ἠσυχῶσα ὑπὲρ ἀνεκδοκίμων, ἦδη δὲ ἠσυχῶσα, neque in pace fui, neque in silentio, neque in requie; venit autem mihi ira, q. d. Non me signiter et inerte gessi in meo munere administrando, sicut multi alii reges et iudices, qui dissimulant peccata, et gravissima etiam facinora committendo non puniunt; qui silenti ubi vel maxime clamare deberent; qui inerti otio sese dedunt, et genio indulgent suo, cum his vigilantum, et pro reipublicae salute assidue laborandum foret, ut officii sui debito satisfacerent: ita Pineda noster. Quem sensum Aquila clarius expressit hunc locum ita vertens, *cur dissimulaveris, non me oblectavi, non indulsum genio, id est minime delicias, sed laboriosa mihi visa fuit; et tamen gravis haec plaga et ira Dei in me venit.*

Real
principis
et magis-
tratus
edictum.

Optimi principis ac magistratus officium hoc versus insinuat, quorum est si quod sciant indignum aliorum facinus et maleficium corrigere, devios reducere in viam, uno verbo emendare, hinc prohi et providi reipublice rectores in Scripturis canes appellantur, quod reos scelerum atque impios allatrare, et cum opus fuerit morsibus impetere atque supplicis coercere debeant: id ni faciant ab Isaia cap. lvi, vers. 10, graviter reprehenduntur, et dicuntur canes multi non valentes latrare; vel, ut legit S. Augustinus in Psalm. lxxxi, canes multi nesciunt latrare; sed de multis verius dici potest, noverunt quam nesciunt, qui si forte muti sint, aut interclusam vocem habeant, non id patiuntur, quod nescio quis lupus illos prior viderit, sed ignavus potentie alienae timor et spes commodorum, aut alius quispian respectus humanus linguam illorum foede ac perniciose illigaverit; hinc oritur illa dissimulatio peccatorum, quam sapientes communibus sententiis damnant omnes, cum in sceleribus omnivertit illi qui emendare debuissent.

Dissimulatio peccatorum maxima dicitur.

S. Hilarius in Psalm. cxxxviii istiusmodi dissimulationem ac conviventiam adulans silentium appellat, atque acriter perstringit, nec immerito, quoniam incredibile est quot et quanta mala inde promaneant: nam in primis illi ipsi quod notarium scelus non corrigunt admittunt, quemadmodum Agapetus, num. 28, disertè docet dicens: *τοὺς τῶν πικρῶν λέγει τὸ πρὸς τοὺς πικρῶν δόξα, ἰδὲν ἐστὶν ἀδικεῖν καὶ οὐκ ἀποκρίνεσθαι τοὺς ἀδικούντας*; aliis autem incredibiliter nocent, quibus fenestram aperiant late patentem ad similem audaciam concipiendam, ut vere et acute Arnobius lib. IV *Contr. Gent.*: « Quisquis, inquit, patitur peccantem is vires subministrat audaciae; » neque in uno sistit malum, sed ut pestilentissimum quoddam virus in consequentes quoque etates influit, ad quas peccandi consuetudo transmittitur; quemadmodum pulchre docet Ennodius in *Vita Epiph.* dicens: « Vitia transmittit ad posteros qui presentibus culpis ignoscit. » Job itaque secundum Septuaginta interpretum lectionem ab omni noxia dissimulatione, atque adulante silentio, nec non inerti otio aut desidiosa quiete, quae vitii pabulum et fomenta subministrant, atque criminibus patrocinantur, quam maxime semper alienum se fuisse profiteatur, cum non dissimu-

averit se scire aliorum peccata, neque ad illa commiserit, et impune abire passus sit, neque siluerit cum reprehensione severoque edicto impudens sceleratorum hominum improbitas coerceri deberet; neque tandem quiverit, donec aut peccatum aut peccatores de terra exterminaret.

Chaldaeus cum Vulgato haec per interrogacionem offerens sensu prorsus alio versum humo exponit, et *κατακλιθεὶς* interpretatur hoc modo, *nonne quiesci? et nonne pacatus fui in nuntio de bobus et asinis? et nonne tranquillus fui in nuntio de incendio ovium? et nonne sedatus fui de nuntio camelorum? et venit indignatio per nuntium de filiis?* ubi dissimulatio et silentium illud, cujus Vulgata versio meminit, ex Chaldaei sententia refertur ad eam animi tranquillitatem, qua Job fortunarum suarum iacturam absque querimonia pertulit. Quod autem illa verba postrema: « Venit super me indignatio, » ad mortem filiorum referat, merito improbat Stunica et Pineda noster, quod potius haec ad acerbissimam illam calamitatem, quam in corpore ipse suo a diabolo percussus sustinuit, referenda videntur: ita nimirum ut prima pars versiculi: « Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? » ad calamitates illas quatuor, quibus patientia eius primum tentata fuit, referatur, q. d. Omnium plane facultatum mearum et possessionum amplissimarum, quin et pignorum insuper charissimorum iacturam et luctuosissimum interitum patienter atque aequo animo tuli; *dissimulavi*, nullum indignantis animi signum edens; *silui*, nullum querulosum verbum proferens; *quievi*, nihil omnino reluctans; sed divina in omnibus voluntati me accomodavi, et aequo sereno ac tranquillo animo de manu Domini mala sustinui quam bona susceperam: cumque hac ratione sperarem mihi Deum fore proptitium atque benevolum, e diverso expertus sum durum, non quasi muneratorem recte factorum, sed quasi scelerum censorem ac vindicem. Hoc enim sibi volunt illa verba ultima: *Et venit super me indignatio*, id est affectus animi indignantis et irascentis, quales sunt plage et ærumnae quas Job patiebatur. Porro extrema haec verba notat Sanctus noster occasionem et materiam præbuisse longe illi disputationi, quam amicus cum Job sequenti capite auspicatur.

CAPUT QUARTUM

SYNOPSIS CAPITIS.

Eliphaz rupto tandem silentio viam aperit longae disputationi, Jobum arguens impatentia, et supponens neminem unquam justum perisise, nec impium impune tulisse scelus suum, conatur illi persuadere quod propter peccata sua tantas ærumnas sustineat; quandoquidem nemo sit adeo justus, in quo Deus non reperiat aliquam pravitatem, quam merito puniat, si summo jure agat.

1. Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: 2. Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies: sed conceptum sermonem tenere quis poterit? 3. Ecce docuisti multos, et manus lassas roborasti. 4. Vacillantes confirmaverunt sermones tui, et genua tremantia confortasti. 5. Nunc autem venit super te plaga, et defecisti: tetigit te, et conturbatus es. 6. Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, et perfectio viarum tuarum? 7. Recordare obsecro te, quis unquam innocens perii? aut quando recti delati sunt? 8. Quia potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos, 9. Plante Deo perisse, et spiritu iræ ejus esse consumptos. 10. Rugitus leonis, et vox leanae, et dentes catulorum leonum contriti sunt. 11. Tigris perii, eo quod non haberet prædam: et catuli leonis dissipati sunt. 12. Porro ad me dictum est verbum absconditum, et quasi furtive suscepit auris mea venas susurri ejus. 13. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines. 14. Pavor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt. 15. Et cum spiritus me præsentem transiret, inhorruerunt pilæ carnis meae. 16. Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, et vocem quasi auræ lenis audivi. 17. Numquid homo, Dei comparatione justificabitur, aut factore suo prior erit vir? 18. Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem. 19. Quanto magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a linea? 20. De mane usque ad vespem succidentur: et quia nullus intelligit, in æternum peribunt. 21. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, et non in sapientia.

Vers. 1.
Amici
Job fore
vere
sapientes
et
pietatisque
collores;

1. RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ THEMANTIS DIXIT: — Disputat hic Pineda noster, utrum Eliphaz ceterique amici Job, quibuscum ei tam longa fuit disputatio, vere sapientes fuerint, ac religionis pietatisque collores; et concludit affirmative, quoniam eorum sermones vere doctissimi atque omni eruditionis genere repleti id lævulenter declarant; quos jure merito plurimi faciendos esse ipsiusmet S. Pauli auctoritate confirmatur, qui I Cor. iii, 19, Eliphazi testimonio utilis ad doctrinam suam admirabilem ac plane theologam comprobendam dicens: « Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum, » quam sententiam Eliphaz protulit cap. seq. vers. 13. Quare de illorum probitate, sapientia et eruditione minime dubitandum; quandoquidem S. Job, viro integerrimo, sapientissimo eruditissimoque us. fuerint familiariter, cujus amici passim in Scriptura nominantur; pares autem

cum paribus, ut in proverbio est, plerumque congregantur et conversantur; nec vera sine virtutis amicitia conglutinari potest; sed nec viro probro cum iniquis esse potest amicitia. Adde quod Eliphaz hoc, et cum eo simul socii postremo capite, divino alloquio atque appositione digni sint habiti: nec refert ipsos a Deo fuisse reprehensos, quod amici sui consolationem imprudenter tractassent, ad oque peccassent: nam ab ipsomet Numine edocti, ab errore liberati, et in gratiam recepti fuerunt: quare haudquaquam idcirco penitus rejicienti sunt, cum et complures alii prophetae et *ἀποστόλοι*, quorum libri et oracula in Scripture canonibus relata sunt, graviora longe crimina commiserint, et acerbiorum meruerint atque tulerint reprehensionem, etiam ipsismet Moyses et David, sacrorum scriptorum primipili.

Horum proco amicorum error in eo potissimum versari videtur, quod cum S. Job de proborum virorum et iniquorum differentis disputantes ve-

Quis fuerit error amicorum Job.